

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Jókai.

Este lőn. Befordult a falnak és szólt: „Most aludni fogok.“ És belefogott egy álomtalan alvásba, amely éppen oly végtelen lesz, mint amilyen az a szender volt, amíg életre nem hivatott. De közben ez az alvó: J ó k a i volt. Elpihénését nem fogom tehát ez ostoba és kemény szóval illetni, hogy halál. És ön is, orvos úr, aki ott áll egy aggastyán ágya mellett és kitapintja annak megbénult szívét, vigyázzon a meghatározásával, nehogy a végről beszéljen. Ez az egész a rend kérdése, ha eljön az estve: aludni kell. És legfeljebb még a toilette-váltás problémája. Fáradt, elnyűtt, a hosszú használatban ékességét vesztett ruháját — amelyben őt megszoktuk látni — Jókai leveté magáról és május egy hűvös éjszakáján mást öltött magára. Csakhogy olyant, amelyet mi nem szoktunk meg, tehát nem bírjuk abban meglátni... Oktalanság tehát sírnotok, megrémülnötök és azt hinnetek, hogy mint a sárból gyúrott földi alakok, miután kihültek, ő is a sár buta álmát alussza majd. Hajh, neki lesz csak a jó nyugovó helye!

Szűz lányok gerjedelmes szívében fog pihenni és álmai abban leendenek. Lelkes és erőteljes fiatalok ábrándjaiban és forró képzelődéseiben fog ringani a fekhelye. A szerelmes

szókban, amelyeket nemzedékek és nemzedékek váltanak : ott lesz ébren és imetten, folytonos ölekezésben az örök étellel.

Hajh, neki lesz csak a jó helye !

Hívom, idézem, föllázítom és lekötöm a bölcséleti és methaphisikai vigasztalást, de ezalatt mind azt gondolom : a keze, hová lett a keze, a szép, a hosszúkás, finom és erős keze, amelyre — e halálos éjszakán — néma csókom és könnytelen sírásom húll. Hogy a föld alá dugják a kezét is, amely nekünk és a mi számunkra mindent eligazított, hogy a mikorra jöttünk, minden rendben volt : az elbeszélés nyelve, tárgyai, irányai, az olvasók kedve és hite az íróban. A föld alá dugják ! Hiába beszél ön bármit fehér-csuhás filozófus úr : ez a kéz nincs többé és ha alakot vált, habár valamely ismeretlen csillagnak, ismeretlen sugár-energiája lesz belőle — : mit ér ez, bár inkább volna még testi melegsége, puha szorítása, ránc nélkül való feje, márványvonalú ujjai, a melyen a legkisebb jele sincs annak, hogy ezekkel írta tele az egész világot . . . Hol e királyi, e szűzi kéz ?!

Így vívódik az epigon az éjszakában és hol háborog, hol megnyugszik a gondolatban : Jókai most már aludni fog. De a mesterség, amely azt parancsolja rám, hogy egyszerre érezzek, gondolkodjam és írjak : a gyász teljében megjőzanit. Most már a kellő szárazsággal tudom idejegyezni, hogy mi biztosat tudok Jókai Mórról. Tudom, hogy : e halott egymaga többet jelent, mint az egész élő magyar irodalom. Tudom, hogy a munkája értékénél és gazdagságánál fogva, a nemzeti

szemponttól is eltekintve, páratlanul áll és ha párja van is, az csak az egy Hugó Viktor lehet. Tudom, hogy nála jelentősebb oszlop a nemzet épületében nincs. És legfőképpen tudom, hogy minden nagysága, jelentősége, örökkévalósága és halhatatlansága az én immár száraz szemeimben is semmi ahhoz képest, amilyen kedves, bájos, jó és nemes, legfőképpen pedig amilyen tökéletes szép volt, mint köztünk járó, velünk élő földi ember.

Kék szemének ártatlan mosolyában benne volt, ami vidám és komoly a világon, benne volt ez az egész grotesque világ. E szempár mutatta, hogy mindent tud, mindent érez, mindent lát és az emberi élet a maga végheletlen nagyságában, mélységében és tarkaságában e néhány centiméter nagyságú tükörben visszatükröződik. Pedig tekintetével nem keresett, kutatott, firtatott semmit és senkit. Sőt ha valakivel beszélt, közönségesen rá sem nézett. Egészen más volt a tekintete, mint minden élőé. Aggastyán korában szemének még oly színe volt, mint amilyen egy tizenhétéves leányénak, abban az órában, amikor a szívében egyszerre gyökeret ereszt és a félig lesütött pillái alatt kinyit a szerelem nevető kék lenvirága. Egy szemérmes láng csapott ki a tekintetéből annak, aki belül a megöregedett Faust életét élte.

Akik a nagyszerű és szokatlan színeket nem bírják el, nem értették ezt és azt mondták reá — : nagy színész. Én pedig, amíg néztem a szemét, lassan-lassan elfogott az, amit magamnak is resteltem bevallani, amíg élt, — elfogott, minden rejtelmével erőt vett rajtam : az emberimádás.

Keressék halhatatlanságának vigaszát mások, én e pillanatban azt kutatom: vajjon szenvedett-e mint ember? És eszembe jut beszéde a halálról.

Tisza Lajos temetésének napján Jókainál vacsoráltam. A Fesztyékkal közös ebédlőjében, az évek óta megszokott helyemen, vele szemben ültem és félszemmél lestem az arcát: vajjon nem verte-e le és nem rémítette-e meg régi jó barátjának a halála. Jóízűen evett és a halált humorizálta:

— Kálvinistának a halál nem való — nem tudunk te metkezni. A pap agyonbeszéli az élő hátramaradottakat, de az elköltözött halottat is újra. Miket, miket nem beszélt ez a Szász Károly Tisza Lajosnál és mily hosszan! Én csak szeretem a hitemet, de a pápista temetés csak szebb.

A halál és a temetkezés kérdése — amelyet komolyan vett, de amelylyel nem igen fontoskodott — most különösen érdekelni kezdte és beszélt róla, amit nem igen szokott:

— Ha az ember a kulcsot beadta, minek mondanak róla valótlanosságokat; mire jó az? Amíg élünk, el kel egy kicsinyt, de ha már kinyújtóztattak: győzzön az igazság és a muzsika, a nagy, a bethoveni muzsika...

Mint minden igazi művész, az élet legnagyobb posaiban — mint amilyen az eltemetésünk, az utolsó útunk is — a művészi formát, tehát a díszes és artisztikus római és katolikus rítust részesítette előnyben. Mégis, amit beszélt, úgy tetszik nekem, nem volt kijelentés, vagy figyelmeztetés, nekünk fiatalabbaknak, hogy szavairól annak idején megemlékezzünk. A maga halálára nem gondolt és ezen az estén — túl a hetven esztendőn — lefeküdt azzal, hogy holnap reggel újra és előlről kezdi az életet. És én azt hiszem, hogy általában keveset gondolt a halálra és volt benne valami a nagyon erőteljes fiatalok érzéséből, akikben az életerő oly teljes, hogy annak elpusztulásában nem bírnak hinni és arra gondolnak, hogy mikorra rájuk kerülne a sor: a halál egyszerűen ki megy a divatból...

Ez emlékezetes vacsora idejében Jókainak még kétháromszáz esztendőre való terve volt készen. És e tervekhez, üdítő, nyugodt és hosszú álma után minden reggel új meg

új jött. A teremtés okvetetlen szenvedélye volt benne és ez sem engedte közelébe férkőzni a semmitsemtevés gondolatát. Pedig — ő beszélte nekem — nem egyszer volt a halál torkában. Mikor kiment lakni a Svábhegyre, új házas korában vérhányó volt:

— Se éltem, se haltam. Egy fakovát nem adtam volna a magam életeért. Akkor ültettem ezt a hársat. Megfogant, nézdd meg!

A hárs erős, sudar, csupa lomb és életnedv. Azt az impressziót keltette bennem, hogy se szű, se villám nem bír vele.

Vele ime elbírt. Befordul a falnak és mondja vala: „most aludni fogok.“ Ott hagyta a világ legszebb tündérölét, a pálmaligetet, Nizzát és sietett haza, hogy itt elaludjék, a penészes körút gipsz-palotájában. Hujh, de utálok e percben az életet, amely vele, legmegkülönböztetett lényével is csak úgy bánt el, mint más aggastyánnal. Hogy töretlen, büszke vállát, daliás alakját — amely magasabbnak tetszett minden férfi alakjánál — meghajlította és összetörte. „Csak sohse láttam volna így!“ — mondta Mikszáth, aki csütörtök éjjel megnézte a halottat. Sohse lássuk így, ne nézze meg senki is, terítetek vázára piros bársony, kedves drágaköveivel kirakott aranyos palástot. És gondolatok arra, hogy aki belesülyedt az álomtalan álomba, annak a legszebb, legtartósabb és egész a végeig a legboldogabb álmái voltak erről az életről. Nem tudok már imádkozni, de a hit boldog érzése áraszt el, mert arra gondolok, hogy a maga nagyszerű regényeinek hőse kiment az életből, emelt fővel, el nem bukottan és hogy Jókai elaludt, mielőtt — fölébredt volna.

Bródy Sándor.

A magyar gyermek nyelve.

Irta: Jókai Mór.

A magyar népajk nem tűri a mássalhangzók halmozását: idegen szavaknál a kettős hangzók elé, magánhangzó illesztésével enyhít rajta «scholából» csinál «iskolát», «Stall»-ból «istállót», «Stephanos»-ból «Istvánt». Míg a szláv nyelv épen az ellenkező irányt követi, a mássalhangzók ropogtatását: némely szóban egy magánhangzó sem fordul elő, «Szmrt», «vfk», «Szrb», a német nyelv is a mássalhangzók halmozásával jellemzi alkotását, idegenből vett p betűvel kezdő szavakat megélesít egy közbetett «f»-fel. «Pfaff», «Pfeffer», «Pfau», «Pfründe». Egy nevezetes német mondatot jegyeztem fel egy német vezércikkből, mely így hangzik: «Man begreift leicht, welch lästiger Gast ein Pabst in Haft ist.» Hány éves korában képes e mondatot egy gyermekajk visszaadni.

Míg ellenben a magyar idiomában egy kész gyermeknyelv szótárát leljük, a mit mindenütt megtalálunk, a hol csak magyar gyermeket magyar anyák és dajkák ringatnak.

A magyar nyelvnek sajátosságai már a bölcsönél kezdődnek. A magyar gyermek már az első gagyogásánál saját szavakat használ, melyekkel első kívánságait, ismereteit ki tudja fejezni s ezekben már mind benne van a magyar szóalkotás szabálya.

Saját magától nevezi «babá»-nak, a feje «botó», a keze «kacsó», az orra «csicse», a foga «kuszkus», az ételt híja «pápi»-nak, mikor eszik «papál», ha enni kér, «hámhám», az itala «tütü», a tápláló emlő «cici», a tejet mondja «titi»-nek, a kalácsot «kácsi»-nak, a tűz neve «zsizsi», a sipkája «süsü». A leüléskor «csücsül», a lefekvéskor «tentil» s «csicsijját» vár, ha ringatást kíván, «csócsit» kínál, ha csókol, «pacsit» ad, ha kezet nyújt, «pá» a szava, ha köszönt, tompa «a—a», ha figyel valamire, éles «á—á» a megtagadó nem, «dudá», ha kér valamit, «kukucs» a hamiskodó nézése, «sunny», ha elbújik, «huss» a fútasra biztatása, «ásimási», a táncipegése, «hottó» a térdenlovaglása. — A mitől fél, az «mumus», a mi szép, az «csecse», a mi rút az «bee». A sirása «rürü», vagy «düdü», a fülbesúgása «susu», «jajaj» és «jujuj» a fájdalom

és ijedség szava; ha fáj valamije, az «bibis», s ha viszket, akkor bizonyosan «bósa». Ha valaki elmegy, az «sássá», ha valami elvezett, az «csincs», ha valamihez nem szabad nyúlni, az «kacsi». — A tréfás veregetés «dobi-dobi», az érzékenyebb «pacsi-pacsi», az ugrás «hagyá», a hasraesés «nyekk», a hátraesés «totty», a mutató «nini», a búz «piha». — Az emberek, állatok számára is saját szavai vannak, az apa «tata», az anya «nyanya», az éltes nő «nenne», a férfi «bácsi», a fitestvér «bá», a dajkája «dada», a szolgáló «pila». — Az állatvilágból: a ló «cocó», a tehén «böce», a borjú «boci», a kutya «tyutyu», a macska «cica», a tyúk «pipi», a kacska «lili», a lúd «zsiba», a galamb «tubi», a malac «pocz», a disznó «csocsa», a nyúl «muci», a bárány «bari», ha hirtelen a kutyát «piz-pisz», ha a macskát kergeti «sicc», ha szárnyast kerget «hess.»

A hangok megkülönböztetésére is van a magyar gyermeknyelvnek több kifejezése: «bum-bum» a dob «cini-cini» a hegedű, «csingilingi» a csöngetés, «dudi» az éneklés, «bú-böce» az állatbögés, «pu» a lövés.

Hát lehet, hogy ezt a «babanyelvet» nem a magyar gyermekek találták fel, hanem az anyák és dajkák. De hát ezek honnan vették? S hogyan lehet, hogy a hol csak magyar gyermekek ringanak bölcsőben, mind ugyanezt a nyelvet beszélnek? Hisz ezt nem tanítják iskolában. Ezeket a szavakat még a szótárban sem jegyzik fel. S miért nem találtak ki hasonló gyermekajk számára való szoktató kifejezéseket más népeknél az anyák és dajkák?

Jókai e kis essay-je, részlete lehet valamely nagyobb essaynek. Levelei után kutatva találtam meg most. Azt hiszem, akkor került hozzám, amikor munkáinak az ifjuság számára való átdolgozásáról volt szó.

Jókai egy levele.

Jókainak egy hozzám intézett levele ez:

Kedves Jándorn!

Igen nagy kedvel, leg szives ö méltóságával prof Jensen d
Andor gergely ival az én november északon a duna
darabon szereplésére ígéltem, deis kedvel fel a Tegeles,
mesté a darabot is ismered, meg a duna-írás
művészet is, jobban, mint én.

Csupán egy szerep neve van hivatott
szerepben Jókai szerepében Jókai deis művészet
által kívánom szemügyre venni az ő művészet
levegőtől elvont, midet az a darabot is, a nagy
leközelne az igazságig. Vele együtt, ha az
igen szives művészet a nagy elváltatás
feloldására. Egyedül neve mindent is
köszö böle, belátására Gird.

Özve, barát időről-mellett

öreg barát

Dr. Jókai

Mys 1898 Febr 17

Ez a levél a legnagyobb magyar írónak egyik legérdekesebb munkájáról, a „Levente“ című nemzeti és hősi drámáról szól, amely sohasem került színre. Mért nem játszották el a Nemzeti Színházban, amikor Jókai — akinek szemében a színház oly igen nagy ügy volt — nagyon szeretne volna hogy előadják. Amíg grófok voltak az intendánsok, végre megértem, hogy az alkotó előtt elzárták a műhelyt. A grófnak nem volt szimpatikus Jókai és ennek némely munkájával szemben, már elébb is kifejezést adott. De a későbbi vezetők, intézők, isten csudája mik, akik e darabot soha-napja-holnapra halasztották —: hogyan merték ezt tenni? Azt gondolom, úgy, hogy Jókai sohasem követelt, hanem mindig csak kért. Igazi hatalom nem volt ő idehaza soha. „Mert nem félnek tőle!“ — mondta nekem egyszer Mikszáth, aki szintén nagy író, de ugyancsak félnek tőle. A „Levente“ maradt tehát holt könyv, mert a legszebb darab is könyvben — halott. A mostani szomorú alkalom, ha nem is teszi félelmissé Jókait, de nevét valahogy aktuálisá teszi azok számára, akik — úgy látszik — a magyar színpadi szerzőtől azt követelik, hogy en vogue legyen. Jókai, íme, en vogue van a halhatatlanság felé; van egy elő nem adott becses színpadi munkája, abban előkelő szerep Jászai Marinak — ezt a darabot látnunk kell a Nemzeti Színházban, ahol sem kegyelmes, sem méltóságos úr nem úr többé, hanem Tekintetes Somló Sándor költő úr. Reméljük, hogy neki már rokonszenves Jókai Mór.

b. s.

Önéletrajz.

Irta: Jókai Mór 1893-ban.

Jómódu nemesi családból származtam: atyám neve volt Ásvai Jókay József. Az y-grec a név végén nemesi privilégium volt, valaminthogy vármegyei hivatalt csak nemesek viselhettek. Atyám azonban nem maradt az apai háznál «a kis urak» ősi gazdálkodását folytatni, hanem arra a szokatlan pályára lépett, melyen az egyéni tehetség szerzi meg az életmódot. Jogot végzett, ügyvéddé lett s e hivatása mellett városi hivatalt töltött be: amit úgy hívtak, hogy «árvák atyja». Halála után a számadása alatt levő pénztárak az utolsó fillérig rendben találtattak. Én büszkébb vagyok az apám tiszta kezére, ki rám a polgári becsületet hagyta örökségül, mint az ősapám véres kezére, aki harci érdemeiért a nemesi cimereket szerezte.

Már gyermekkoromban hajlamokat árultam el a festészethez és költészethez: eléggé jól talált arcképeket rajzoltam és festettem ismerősökről és városi kitűnőségekről, később nagy előszeretettel szép hölgyekről miniatűrben; saját gyermekkori arcképem (tükörből festve) most is meg van nálam. Kilenc éves koromban két versem jelent meg a hirlapokban.

De azért nem helyes adat az, mintha én előbb festői életpályára készültem volna s később tértem volna át a költőire. Az én ifjúkoromban se a festést, se a költést nem tekintették életpályának: mind a kettő «nobel passio» volt, ami az embernek nimbust ígért, de betevő falatot nem. Honoráriumot senki sem fizetett s kész munkát csak úgy adhatott ki a költő, ha maecenást kapott, aki dedicatio fejében fedezte a nyomtatás költségét. A könyvét azután kioszthatta az ismerőseinek; ha pedig megtörtént az az eset, hogy egy piktor-nak festményért pénzt adtak, úgy az bizonyosan boltcimer volt.

Hanem a helyett készültem én is, mint minden jól tanuló gentry ifjú, a jogi pályára. Mindig első eminens voltam a klassziban minden exact tudományból, s mielőtt egy irodalmi munkám megjelent volna, már ki volt hirdetve az ügyvédi diplomám a komáromi vármegyeházán.

Az irodalommal foglalkozás még akkor csak élvezet-számba ment nálam.

A legelső regény, melyet olvastam, Scott Walter Ivanhoeja volt magyar fordításban. Németül már akkor tudtam jól: Pozsonyban tanútam meg, mint cseregyerek. (Az a szép szokás volt akkor, hogy a pozsonyi német családok komáromi magyar családokkal kicserélik a gyerekeket, fiut fiúért, leányt leányért egy pár esztendőre: ez volt a legjobb tanrendszer a nyelvtanulásra). Én azonban előszeretettel viseltem az angol és francia költők iránt. Tizenöt-tizenhat éves koromban megtanultam angolul és franciául grammatikából nyelvmester nélkül, — hogy Boz Dickenst és Coopert olvashassam eredetiben. A franciák közül első volt Hugo Viktor, akit megkedveltem. Boznak még akkor csak egy regénye volt nálunk kapható: a «Pickwick-klub». Coopertől «Utolsó Mohikánok», Hugótól «Bug Jargal» és Han D'Izland». Ezekhez jött később Sue Eugen, kinek exotikus regényei (többek közt a «Női kékszakáll»), végzetős szuggeszciókkal voltak a fantáziámra. Dumast legkésőbb ismertem meg a Trois musquetairesből. Amint azonban Shakespeare több művét megszerezhettem: Lear királyt, III. Rikhardot, ez az olvasmány végképen holdkórosává tett a nagy irodalmi planétának. Jogász voltam a kecskeméti kollegiumban, Petőfi pedig színész egy ott letelepült vándortársulatnál. Neki is jelent már meg két verse a lapokban. Együtt álmodoztunk elérhetetlen dicsőségről és amellet tanultunk angolul, franciául. Megtettük azt, hogy lefordítottuk Lear királyt és aztán rábírtuk a kecskeméti közönséget, hogy Shakespeare darabjára a színházat megtöltse és tapsoljon Lear királynak! — a túlvilági mámor, amit a fölséges szellemóriás ihlete támasztott agyamban, mentheti azt a vakmerőséget, hogy én, a tizenhét éves gyerek, egy dráma megírására vállalkoztam

(mindjárt a legmagasabban kezdve); megírtam a «Zsidó fiu» című szomorújátékot, melynek hőse «Emericus Fortunatus» II. Lajos király kincstárnoka s azt beküldtem a magyar tudós akadémia drámai pályázatára. És a tudós akadémia ezt az én első művemet dicsérettel tüntette ki, sőt a pályabírák kisebbsége (Vörösmarty, Bajza) a száz aranyos jutalomra ajánlotta.

Ezzel alá volt írva a vérszerződésnek annak az édes ördögnek, akit úgy hívnak, hogy «poézis», aki elvisz bennünket abba az örökké égő lángba, amely folyvást éget, de soha el nem hamvaszt. Az ügyvédi diplomámnak soha hasznát nem vettem: egy pöröm volt, azt meg is nyertem; azon időben az ügyvédnek magának kellett ekszekválni az alperest. Azt már nem követtem el.

Ettől fogva tudtam, hogy nem lesz belőlem más, mint író.

Az első siker új ösztönt adott: fölfelé szédültem. A dráma után következett a regény. Tizennyolc, tizenkilenc éves voltam, amidőn megírtam első regényemet, a «Hétköznapok»-at. — Ez is tele van hibákkal; de én az összes munkáim kiadásában semmit sem igazítottam rajta. Azok a hibák is az én eredetiségeim, hozzám tartoznak. Én az első művemben senkit sem utánoztam azon nagy regényírók közül, kiknek műveit bámultam. Tévedeztem, botorkáltam az úton; de az az út saját magamtörte csapás volt.

Később aztán írtam rosszabbakat is, olyan genreben, mely idegen befolyásra vall. Első novella-gyűjteményeimben sok excentrikus fantázia működik, túlszigázott élelnézetekkel: amik közül ismét kiválik egy-egy való életből kikapott eredeti magyar kép, minő a «Sonkoly Gergely» elbeszélésem, mely angolra is lefordított Stuart grófnő által.

Majd elkövetkezett az egész Európára nézve új korszakalkotó 1848-ik év, mely különösen Magyarországon az egész eddigi társadalmi és politikai viszonyok helyett merőben újakat teremtett.

Ezideig Magyarországon kizárólag a félmilliónyi nemeség képezte a nemzetet, a többi jobbágy volt: ez viselte az

adó terhét, ez adta a hadsereghez az ujoncokat, a nemes csak háború idején fogott fegyvert; az országgyűlést a nemesség követei alkották: az összes polgárság egy szavazattal volt képviselve; a kormány nem volt felelős, nála volt a hatalom, amit a cenzura útján még a szellem fölött is gyakorolt.

Ezen elavult rendszer ellen küzdött az új nemzedék, melynek programját képezte a történelmi nevezetességű «pesti tizenkét pont», melyekben a jobbágyság felszabadítása, a nemesi előjog eltörlése, közteherviselés, sajtószabadság jogegyenlőség követeltetett, felelős kormány és képviseleti országgyűlés mellett.

Nekem adatott a sorstól a szerencse, hogy március 15-én a köztéren a polgárok előtt e 12 pontot felolvassam, Petőfivel együtt, ki ugyanekkor a «Talpra magyar!» költeményét elszavalta. Ezt úgy neveztük, hogy «forradalom».

A merész kezdeményezést teljes siker követte. A pesti pontokat magáévá tette az egész nemzet, elfogadta a pozsonyi országgyűlés, szentesíté a korona; a magyar nemesség önkényt lemondott nemesi előjogairól, (ezen lemondás jelzésként hagytam én el a nemesi y-grec-et nevemből) s felszabadította a jobbágyságot s ez által a közös hazaszeretet tűzében egygyé olvasztá az egész magyar nemzetet.

Ezzel ismét egy új kötött pálya lett elém rajzolva a sorstól: a politika útja, melyen a költői működéssel parallel irányban haladtam mind ez ideig; a szabadságot, az emberiséget, a felvilágosodást, a haladást szolgáltam híven.

Ugyanez évben magánéletem is határozott fordúlatához ért. A márciusi napok diadalmámora összehozott azzal az alakkal, aki hosszú éltemen át jótékony befolyással volt kedélyemre, valóságos jó fátumom nemtője. A színpadon szónokolva a forradalom néptömegéhez, találkoztam a drámai művészet legmagasabb alakjával, Laborfalvy Rózával: megszerettük egymást és egybekeltünk.

Nemsokára kitört a reakció által felidézett ellenforradalom, mely a magyar nemzetet és szabadságot végpusztulással fenyegette. A magyar nemzet e szabadságharcban csodáit

mutatta fel a vitézségnek és honszeretetnek. A felszabadult nép kaszával és szuronynyal sietett hazáját és szabadságát védeni s a bilincseitől menekült sajtó a szellem lángfegyveivel intézte a harcot, s a magyar honvédsereg diadalmaszkodott a reakció zsoldos tábora fölött. Petőfi elesett a csata-terén. Én egész Világosig kísértem a szabadságharc vezéreit, minden viharokon keresztül.

Nevem ki volt törülve az irodalomból két évig. Jókai Mór nem létezett. De azért tollam nem nyugodott. Egy szerencsétlen emlékű folyóvíznek a nevét választottam magamnak írói álnévként „Sajó“. (Ezt a nevet csak kutyának szokták adni.) És ezen név alatt írtam a „Forradalmi és csataképeket“. Szabadságtól és honszeretettől lángoló, keserűségkeltő elbeszélések hosszú sorozatát.

S ez volt a kezdete írói jellemem új átalakulásának.

Elhagytam a beteges fantázia agyrémeit, s a hozzájuk illő bombasztos irályt: törekedtem az élet igaz alakjait megtalálni, s olyan nyelven írni, a minőn a nép beszél; legnagyobb sikernek tartva azt a palóc parasztnő mondását, aki egy elbeszélésemre azt véleményezte, hogy „hisz így én is tudnék írni.,,

Ezen időközben írtam én az erdélyi fejedelmi és a török uralom alatti történelmi regényeim: a török regényeket és a Véres Könyv című keleti novelláimat. De nyomban utánuk a Magyar Nábob és Kárpáthy Zoltán című regényeim, melyek nekem magamnak legrokonszenvesebbek.

Később kezdtem hozzá a «Magyar dekameron»-hoz, mely száz novellát tartalmaz a legtarkázottabb tartalommal.

Eközben drámákat is írtam, amik között a Dalma, Dózsa György, Szigetvári vértanúk hatással voltak a közönségre. A költészet nimbuszába burkolt hazaszeretet és szabadság eszméi megtalálták a fogékony kebleket. A színpad volt a parlament helyettesítője.

Ekkor ismét egy új vállalatot kezdeményeztem. Az első magyar karikatúrákkal illusztrált humorosztikus lapot «Üstökös» cím alatt.

A kezdeményezés nehéz volt: se humorosztikus író,

se karikatura rajzoló hozzá. Magamnak kellett kezdetben irnom is, rajzolnom is, később segített maga a közönség.

Az „Üstökös“-ben kezdeményeztem a nemzeti öltözet viselését is (1860-ban), mint eleven tiltakozást az elnemzetietlenítés ellen ; ami az egész országot magával ragadta, s éveken át fenntartotta magát.

A következő évben fordulat állt be a politikában. A korona megkíséرتette az alkotmányos élet helyreállítását Magyarországon. A kísérlet eredménytelenül végződött. Az európai koncertben megbukott az abszolút kormányzat. Helyébe lépett a szerencsétlen kétbalkézű Schmerling kísérlete egy theoretikus összakotmánynyal, mely egy összmonarchiát tervezett német alapon. Ez a kísérlet Magyarországon még az abszolutizmusnál is nagyobb recenzusra talált. Az ellenálló nemzeti párt ekkor egy nagy politikai lapot alapított meg, s annak kiadásával és szerkesztésével engemet bízott meg, mint aki a 61-iki országgyűlésen tartott képviselői programbeszéddel bizalmát megnyertem. A lap címe volt «A Hon». Nagy hatással indult meg, amit a kormány azzal gondolt megakadályozhatni, hogy engemet és munkatársamat Zichy Nándor grófot, egyikét a magyar arisztokracia legkiválóbb championjainak haditörvényszék elé állítatott (egy akadémikus vezércikk miatt) s elítéltetett egy évi nehéz vasban töltendő fogságra. A fogság nagyobb részét az uralkodó kegyelme elengedte, s a „Hon“ továbbra is a szabadelvű ellenzék közlönye maradt, az én vezetésem, de más szerkesztő felelőssége alatt, míg Schmerling bukása után ismét visszanyertem a szerkesztői állást s vezettem a „Hont“ hazafias irányban a bal-közép politikája értelmében, míg Tisza Kálmán kormányra jutásával a lap is a kormányt támogató fuzionált szabadelvű párt organumává lett. Ez alatt folyvást tagja voltam a képviselőháznak tíz országgyűlésen keresztül s tevékeny részt vettem a törvényhozás tanácskozásaiban. Mint szónokot is szívesen meghallgattak.

És e közben megírtam 350 kötet költői munkát különböző cím alatt, 3937 ív terjedelemmel.

Verejték és vér.

Írta: Kazár Emil.

Nagy forró síkságon villogva mutogatják magokat a fehér tanyaházak. Egy egy kis fehér kocka mintha véletlenül került volna oda a szürkeöld és fakó terítékre. Imitt-amott ákác; hosszú vékony jegenye.

A vadvizek szakgatott foltokban ragyognak. Az istenverte szikes föld, mintha a lesoványodott föld fehérítő bordáit mutogatná, ahogy a nyomorék koldus senyvedt és inaszakadt fogyatkozását és halálos bénaságát. Óh édes Alföld, ez csak egy-egy szömölcsöd, fajtádból eredő anyajegyed, életerődben való furcsa kedvtelésed. Lám, arrább mindjárt beszorítod magad keresztekkel, asztagokkal, kazlakkal. Amint így nézem végig a vasút ablakából, szinte azt hiszem, hogy az összehordott termés óriás nyáj, mely legel; de nevetek magamban a gondolatra, hogy valaki más is azt képzelné, akit az express-vonat, ki tudja honnan, röpít ide. Ez a te igaz képed, édes szülőföldem, te fölséges róna, a mi tápláló emlőnk, a mi szülő méhünk.

A nagy lapon itt is, ott is fodrosodik egy-egy csík fasor, mintha a föld mélyéből maradt volna ki, hasonlóképpen a hirtelen lecsapott láda fedele közt nyikkant holmihoz. Gondolhatja az ember, hogy talán ott, ahol a fa, ott már erdő kezdődik. Dehogy! Erdő nem teszi lábát ide, nem gázol ebbe a földbe. Egy sor fa a mesgye mellett határszélnek; árnyékadónak, csak egy-egy kis sötét erecske, mint a szem fehérérében is akad. A kedves föld szakadatlanul nyílt, meztelen, mint egy antik istennő.

Amott egy ponton sűrűbben meredeznek a jegenyék, nagyobb a fáktól alkotott fodros zöldelés. Ha van ott tanyaház, azt is eltakarja. Innen is, onnan is, amonnan is messze esik falútól, várostól. Össze-vissza csak a tornyok hegyét,

gőzmalmok kéményét, egy néhány szélmalmost lehet látni. Füst a fák közül nem száll ki. Út vagy ösvény, mely ide kanyarodnék, szekérnyom nincs a tanya körül. Mérges eb-ugatás hallatszik csupán. Akác, nyirfa, jegenye, terebélyes topoly, ezüstlevelű nyárfa takar el egy darabka földet. Olykor puskalövés dörejét viszi szét a szél. A fészkelni akaró varjakat így riasztja el valaki, aki ott lakik a sűrűségben, aki egyedül akar itt élni, egy öreg ember. Csak ritkán látják, mikor két nagy komondorját megsétáltatja, vagy bemegy az adóhivatalba, melytől semmiféle remeteségnek nincs háborítatlan magánya. Akkor vásárol egyet-mást a fűszereseknél. Ismerőse senki. Nem beszél többet, mint amennyi okvetetlen szükséges. Már megszokták s a zsandár sem keresi föl tanyáját.

A szolgabíró azt mondja, valahonnan Tiszamellékről jött. Ezt a kis darab földet megvette. Senkije sincs, egyes-egyedül él. A neve Bende Mihály. Mi volt, mi nem volt, nem tudni. Gazdálkodónak állítja magát. Már a hetvenedik esztendőit tapossa. Templomba semmi felekezethez nem jár, a papbért mindeniknek fizeti. Gondolták nazarénus, de nem igaz, s a nazarénusokat elkergette magától.

A herpályi vicinális vasúthoz tettünk fölméréseket, mikor ehhez a tanyához jutottam.

— A süket-tanya! — szól a kocsis, aki elvitt a műszereimmel és a két figuránssal. Valami vénség lakik benne de nem tudjuk ki.

Láttam, hogy külömb tanya a többinél. Máshol alig akad egy bokor. Itt sűrűség takart mindent. Amint a közelben megálltunk, két kutya rohant ránk, de a fák közül egy hang rögtön visszahurrogtá. Senki nem jött elénk. Én dolgom után néztem.

Még nem volt dél, mikor hirtelen zivatar támadt, az eső szakadni kezdett. Nem mutatkozott más menedékhely, mint a Süket-tanya. Mi magunk hárman és a szekér minden habozás nélkül oda hajtottunk, hol a sövénykerítésen nyírágakból összeállított kaput találtunk. Egy csontos öreg ember már ott várt; rögtön kinyitotta az alacsony kaput.

— Gondoltam! — szolt — hogy hozzám fognak jönni. Alkalmasint nagy és tartós eső lesz. Ahogy tudják, ugy helyezték el magukat. Bizony nálam ritka a vendég.

Durva mosó ruhába volt öltözve. Szakála, haja szabadon nőtt, mint a patriárkáké. Bemutattam magamat s ő is megmondta nevét.

— Fedél lesz. Az ebéddel nem tudom mint elégednek meg. Magam szoktam főzni. Az nekem jó, de nem tudom, mit szólnak hozzá mások.

Kis ház volt a sűrűség közt. Épp úgy náddal fedett, mint valamennyi tanyaház. De a tornácát hűvösítő szőlő futotta be és virágos kert tarkált előtte. Tisztaság és rend jól eső foglalattal vették körül a kis épületet. A gazda a tornácon ültetett le, az enyéimet pedig utasította, hogy fogjanak össze néhány baromfit.

— Mindig itt lakik Bende úr? — kérdeztem.

— Régen.

— Mindig egyedül?

Fejével intett nagyjából. Észrevettem, hogy a kérdezősködés terhes neki. Bocsánatot kértem a háborgatásért. Semmit sem válaszolt rá.

— Erre hozzák a vasutat? — kérdezte hosszú hallgatás után.

— Még nem tudom. Most azt nézzük, merre volna a legjobb.

— Ha erre hozzák, elmegyek innen. Tizenhat esztendő ügyis elég volt nekem itt. Milyen pusztító zápor! — szolt aztán hirtelen, hogy félrevigye a beszélgetést.

Csakugyan a hirtelen megváltozott időről beszéltünk, mígnem házigazdám bocsánatot kért, hogy dolga után nézhessen. Szerény, de jóízű ebédet adott. Az eső nem akart szűnni.

Két kis szobája volt az öregnek, csak a legszükségesebbekkel ellátva. Fényes polituros ráában hazafiak arcképe; a legnagyobb üveg alatt Rákóczié és Kossuth-é. Könyve feltűnő bőven akadt. Históriai és gazdasági munkák voltak, amint a sarkokról leolvastam.

— Bende úr bizonyára gazdálkodik? — kérdeztem.

— Nem. Minek? Kinek? Senkim nincs. Én pedig magamnak is terhemre vagyok.

Odakünn csattogott a fürgeteg. Most éppen jégeső zúdult neki. A gazdám az ablakhoz ment és kinézett. Percekig, negyedóraig így bámult. Egészen megfélekedett rólam, mintha nem is volnék.

— Egy kis jégverés a javából! — szólt, amint hátrafordult s meglátott, hogy én is itt vagyok. — Majd ha innen elmegy az úr, látni fogja, hogy a szél elhordta a kényeket, a víz elúsztotta a kazlakat s ami még a lábán állt, a földre pocsékolta. Ilyen a föld, ilyen az isten áldása. Ilyen... ilyen! Most volt még csak és már nincs.

Ökölbe szorította a kezét s a láthatatlanságba fenyegetett vele.

— Semmim sincs, semmi uram. Ez a nyugalmam.

Pedig éppen nem látszott nyugodtnak. Jött-ment, beszélgetésbe nem tudott fogni, vagy nem akart. Nehéznek éreztem a levegőt, szorítottak a szoba falai. Várva-vártam a zivatar mulását. De ez nem a könnyű nyári fergetegekből való volt. A nyughatatlan öreg félreismerhetetlen eiszántsággal bort tett az asztalra.

— A városból hozom, hogy néha egy jó órát csináljak magamnak.

Öntött, kocintott s amint két könyökével most már az asztal szélére támaszkodott s maga elé nézett, sokkal barátságosabbnak látszott. A zápor csapkodott s a légvonatot keresztül-kasul járt ajtó és ablak közt. Ismét töltött és kocintott.

— Az éjjelt is itt kell tölteni! — szólt. — Ilyenkor ezeken a veszekedett útakon nem lehet járni.

Így az asztalnál az öreg enyhülni kezdett. Magyar természet, ha már a kocintásig ment, előveszi a jobb természetét.

— Télen-nyáron itt lakik, kedves gazdám?

— Itt. Máshol sem érezném magam.

— Egyedül? És soha sem unatkozik?

— Káromkodom. Ez az, ami még könnyít.

— Nagyon nyomja valami? — kérdezte n beszédesebben s most már én töltöttem.

— Hm! Azt hiszi, valami cifra história? — szólt nyersen, szinte megvetően. — Tönkrement ember vagyok. Gazdaember vagyok. Voltam, voltam! — tette hozzá durva nevetéssel. Egyszer elöntött a Tisza. Azután elfagytam májusban. Aratáskor elvert a jég. Egyszer még meg is égtem. Nem egyszerre, hanem annak rendje szerint pusztultam. Na, édes uramöcsém, nem elég egy életre? Átéljük, belehalunk, vagy kótyavetyére kerülünk. Ez a sorsunk. A szomszédaim, a jó ismerőseim, az atyámfiak nem tudom mivé lettek. Persze a földbe van nőve a lábunk, onnan ugyan ki nem ugrunk, akárhogy paskol is az isten csapása. Mi itt lent izzadunk és törjük a csontunkat. Odafent elég egy sötét felleg, egy metsző szél. Legvégül jön a búza ára. Az ördögbe! Az ördög dolgozik alattunk, felettünk nincs oltalom!

Ismét fenyegetően szorult össze az ökles lecsapott az asztalra.

— Imádság . . . Hm, s ha az ember az imádságtól függ! De a földnek gonosz lelkei vannak. Nem fog rajtuk az imádság. A mennydörgős mennykőt megfogom, ha a vityilóm tetejébe szúrok egy nyársat. Még imádkozni sem kell hozzá. De a termés, a föld! . . . A fiannak azt mondtam: nem növesszed bele a lábadat a földbe. Ki veled onnan, Pali. Katona lett. Szép fiu volt. Egyszer rimánkodott, könyörgött, adjak neki pénzt, mert adóssága van. Megmutattam neki a jégverte földeket. Akkor szalmát sem arathattunk. Nem volt pénz. Pali agyonlőtte magát az adósságai miatt. Nem adhattam neki pénzt, mégis tönkre mentem. Hej, hol az irgalom, hol?

Bőszülten kiabálta:

— Hol? Hol?

Úgy szerettem volna, ha már eláll a zivatar és távozhatok. Felálltam és szórakozva néztem a könyveit. Az öreg ingerülten ismét megszólalt.

— Elátkozott föld, azt olvastam a könyvekből, amíg jól nem laktam velök. A história mártiromság, szakadatlanul mártiromság. A kenyérünkért hiába ontjuk verejtékünket. És

mennyi hiányzik ma, a mihez nem elég a vérünk! Elátkozott föld, elátkozott ország! Vér és verejték. Hát ez élet? Pokolra való élet! . . . No, de csillapul a zivatar. Hanem ebben a sötétben ne induljon. Én aludni megyek. Jó éjt!

A reggel már derült volt, s eltávozhattam. Bizony nagy pusztulást és siránkozó meg átkozódó embereket láttam mindenfelé.

Másfél esztendő múlva ismét visszakerültem erre a helyre, mert a vasutat csakugyan itt építettük. A Süket-tanya teljesen elhagyatott volt. Az udvart felnőtte a gaz. Az öreg átkozódó remete a télen meghalt s most nyomozzák, hogy ki az örököse.

Galambok kóvályogtak a kis ház fölött, fecskék locsogtak az eresz alatt.

A hitvány sövénykerítésen bementem az udvarra, körül jártam s elgondoltam, hogy aki ott lakott, mennyi szenvedést vonszolt magával itt szerteszét.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható
Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari
könyvkereskedésében Budapesten.

Új költők.

Ada Negri.

Halhatatlanság.

Óh élni, mindig élni és — mindig húsz-évesen!
S csapongni mindig boldogan, mindig szerelmesen
A fényes végtelenben!

Ily ifjúságról álmodom s álmom megbabonáz —
Tavaszként üdén s ragyogón, mint tengercsillogás,
Tündén, mint szárny, ha lebben.

Halál, legyőzlek! Szeretem a tengert, az eget
S e búja földet is, melyen oly dús termés ered:
Napcsókok foganása. —

S titáni munkák műhelyét, hol órjás pörölyök:
Emberkéz, emberész csodás hatalma dübörög
Mindszüntelen tusázva . . .

Ajkam, mely, ah, oly kéjesen szí téged tiszta lég,
E vér, mely bennem oly szilaj, hő lobogással ég,
És csókom s epedésem
S e nevetés, e gondtalan, hősín fogcsillogás
És nagy jövőt váró hitem, mely sohse tétováz —
Mind úgy késztnél, élnem!

Minden szülemlő életért, mely reményt kelt s remél,
Minden vágyért ég s föld közén, mit gyújthat tiszta cél
Lángján eszményiségnek,
A harcért, mely e földtekén tűzvészként ki-kigyúl
S bármint oltják, új lánggra kap s ég olthatatlanúl:
Kell, hogy örökre éljek!

Ép test, ép szellem s emberész nagy alkotásai,
 Ihlettség, mely élet s halál száz titkát bontja ki
     S termése mind e földnek,
 S anyák, kik hordtok magzatot s munkán küzdő apák,
 S város, falú, erdő, mező, hegy, völgy és rónaság,
     Minden szépség, köszöntlek!

Ártatlan áldozat-szívek s szent célu vétkezés,
 Lángész hatalma s vágy tüze s minden, mi nagy, merész:
     Dicsőítlek merészen!
 S dalom mint emberakarat legyen mindenható
 S kalász-zsongásként egyszerű s oly örökkévaló
     Miként a nap az égen!

S gyötrelmeim? . . . Az életen mindig csügg gyötrelmem.
 De az erősnek kéj az is: legyőzi könnyeden
     S gyúl csak még hőbb merésre.
 Csak gyöngye fut a baj elől s néz egyre hátra még
 S nem látja, útját hol szegi tátongó szakadék
     S már lebukott a mélybe!

Én feltörök! Az út oda akármily meredek,
 Ti erősek, ti szabadok mind-mind kövessetek,
     Kik nagy jövőt reméltek!
 Súgárözönben ott szemem csodás távolba lát,
 Lánglobogót lobogtatok s zengem azok dalát,
     Kik halhatatlan' élnek!

Fordította:

Telekes Béla.

Beszéd az éjszakában.

Írta: Erdős Renée.

Valamikor, valahol, valaki ezeket a szavakat mondta:
Emlékszel-e? . . . Ezt mondtad egyszer:

A gyönyör nemesít. Átszellemülnek tőle az arc vonásai.
Az első csóknál fölgyúllad az asszony szépsége és kiragyog belőle az elrejtett lélek.

A csók az, ami a tavaszi napsugár a földnek; az arc színt, fényt, életet kap tőle.

És ezt mondva, két puha kezecskébe vette a fejem és megcsókoltad a halántékomat, ott, ahol a haj kezdődik.

És lecsuktam a szemem.

Most én szólok hozzád.

Mert miattad sok napon át nem volt nyugodalmam és könnyeimet erőszakkal visszafojtva titkon vívódtam és tépelődtem — soká nem mertem a kezembe venni a tükröt. Alomtalan éjszakáim nyomaitól félttem, hogy meglátszanak ajkaim körül és szemeimen.

Mégis asszonyi voltom nyugodni nem hagyott és elővettem a tükröt, hogy magam lássam benne.

S íme nézek és látom magamat gyöngé pírrel az arcomon, kissé fátyolos tekintettel, ajkaim szorosán egymásra csukva és homlokomon a leküzdött kínok halványuló, foszló borongásával.

És mialatt magamat nézném, gondoltam:

— Szép vagyok és a szenvedések nem rontottak ifjúságomon.

Aztán, sok nap után először, kivillant ajkaimon a mosoly. A rámnéző, ismerős és mégis oly új képet köszöntöttem titkon, hálával, szeretettel.

A bánat nemesít . . .

Jaj annak, aki nyilván szenved, mert megaláztatik. Leselkedő szemek titkos könnyét lesik, ólálkodó fülek sóhájának neszt felfogják a levegőn keresztül. És fönnszóval sajnálván, lopva örülnek bánatának.

Én magam így teszek: sápadt arcomat kendőzőm hazudott örömek mosolyával és lopott sugarakból font glóriámat büszkén viselem. Nevetésem kicsendül a puszta világba s tekintetem elszáll az irigyek pillantása fölött. Sugaras nyugalommal mondom:

— Én vagyok az anyaföld, az elrombolhatatlan, ki virágaim elvesztésén könnyet nem ejtek s ki nem rettegem a viharokat. Fölöttem és körülöttem nagy változások szélcsapásai hallszanak. Én egy maradok. A ki voltam. És mozdulatlan, büszke nyugalomból fel nem ráz sirály-üvöltés, vagy keselyü-vijjogás. Sem lágy szava az éneklő madaraknak, kik szépségemnek himnuszt zengenek.

Én vagyok Geia . . .

De láttál-e már hegyeket leroppanni, titkos tűzek miatt? Városokat, falvakat sülyedni halálos mélységbe? Hallottál-e arról, hogy omlik eleven tűz és égető hamú a föld felszakadt sebeiből?

Óh ijedelmes, fölséges, iszonyú romlás, ha a föld szenved. Ha a föld zokog.

És jaj énnekem, kit meg nem félemlít a másoktól jövő rossz. Önnön indulataim kiáradó tüze fog megfojtani, vagy összeégetni.

Sajnálj te is az erőseket, kik mindenek fölött győzedelmeskednek, csak önmagukon nem.

Ne csodáld, hogy megeredt ajkaimon a szó.

Most beszélek, nem hogy te hallj, de hogy halljam önnönmagamat.

És megnyugtat, hogy hangomba reszketés nem vegyül, sem nyugtalanság, sem félnék izgalom.

Mert távol vagyok szerelemtől és gyűlölettől, harag-

tól és kétségbeeséstől s a megbocsátás sápadt és beteges nagysága nem kísért érzéseim körül.

Elfelejtettem mindent, ami rossz volt és ami fájt.

S mondom ezt kérkedés nélkül.

Mert nem akarok nagyobbnak látszani másoknál. Csak magamhoz akarok méltó maradni.

És nem szeretem a divatos martyrokat, kik töviskoronájukat a kezükben viszik.

Én rá lépek . . .

Szóltam hozzád gondolatban:

— Ki vagy te, hogy oly nagy vagy és oly kicsiny vagy? Oly gazdag és oly szegény?

Fejed a felhőkig ér, lábaid az iszapot tapossák — s megcsúfolod az ember-szervezet ős-szabályait, mert a szíved közelebb esik a lábához, mint a fejedhez . . .

Mit vétett el benned a Teremtés, ki tökéletesnek szánt, akkor, mikor emberi mivoltod megformálta?

A szíved körül pepecselt soká és az gyöngye maradt, gerendázata ingó.

Az agyadba egy merész szikrát szórt, oda sem nézve.

Az ég ott rendszertelenül összevissza és színes káprázatos, ám forrósága aggaszt és elijeszt.

Lelked miből van, hogy megfér benne annyi rossz, annyi jó?

Úgy gyúrták sárból és napsügárből?

Mért hogy nem ért senki? És mért hogy értelek én, akit te nem értesz?

A titkok titka ez.

Nyilván szeretlek, mint egyetlen rokont a sok idegen közt.

S valahányszor megvetnem kellene téged, mindannyiszor imádkozom érted.

És pogány lelkem miattad lett hívő.

S nyilván félsz te látó szemeimtől, mert hiúságodat megvilágítja.

És lecsókoltad őket, csak hogy ne lássanak.

De láttak . . .

Ime, ilyen az én éjszakám. Nem komor és nem fényes.
Oly bűvös, mint az első álom, mely megüli a szemet.
A tied?

Mint az, amelyik hajnal felé forró borzongással fut
végig a testen.

Te reszketsz. Én nyugszom.

Az én ébredésem vidám lesz. A tied szomorú.

Téged az álom megrabolt. Engem megajándékozott.
Mert fényesek a szemeim és piros az ajkam, te pedig sá-
padt vagy.

Ime, ilyen az én éjszakám.

Most látom és érzem, úgy mint soha eddig.

És nyitott szemekkel nézek szembe a homálylyal és
magamhoz ölelem, mint egy szomorú testvért.

Hogy felderül kissé, tekintetem oda vész a szoba egy
pontjára, a padlóra, amit elborít a szőnyeg. Egy bizonyos
pontra — és szeretnék kacagni.

Ott feküdt a fejed . . .

Most én adok tanácsot te neked.

Ne légy rabszolga, mert szeretve is csak szánnak és
magához hasonlónak el nem fogad más, csak aki önmagát
megveti.

Az asszonynyal pedig ne bánj nagyon jól, mert az
asszony nem hálás és arra gondol legtöbbször, aki neki
rosszat tett.

A szerelmet pedig ne szeresd vakon, mert megcsal
téged, idegen alakban mutatkozván előtted és szól:

— Én vagyok. Meg ne ijedj.

De te inkább légy kételkedő, ne higgy.

Álarcát tépd le és nézz az arcába.

Meglátod rokonát: a bűnt, ki vele egy alkatú, csak
titokzatosabb és forróbb, de nem olyan szép s ha nagyon
közelről nézed, a sok gonosz vonás közt, mik ajkai körül

húzódnak, megtalálsz a leggonoszabbat, legtorzabbat: a neveltségest.

Jaj neked, ha egyszer az asszony elneveti magát!
Akkor halj meg . . .

Van asszony, amelyik nevet, anélkül, hogy észre-
venné.

Az ilyet te fojtsd meg.

Én tőled elszállok, mint ahogy a fecske elszáli a
lángba borított eresz alól.

Nem kedves nekem a hajlék, hol veszedelem gyúllad
ki, mely halállal fenyeget.

A költöző madár szerelme a szerelmem.

Mert szenvedni nem tanultam és nem is szeretek. De
tudok azért, ám nem sokáig. A napsugár szeret engem,
a nagy fényesség, melyből egy rész a lelkembe jutott. Fé-
lek az árnyéktól és félek tőled, nagy, eleven árnyék. Dalos
természetem, hogy elsötétül közeledben; attól félek. Meg
attól, hogy nagy borongásod elfeledteti velem a nevetést.

Én pedig asszony vagyok és a természet fényes, fehér
fogakat illesztett az ajkaim közé, melyek élettől pirosak.

Én nevetni akarok . . .

Álltunk a csillagos ég alatt és szomorúak voltunk
mindaketten.

És keserű bántásokkal illetél, miket az igazságosság
leplébe akartál öltöztetni.

Az én szemem pedig keresztül látott a csalóka leplen
és láttam alatta — nem a magam gyarlóságát — hanem a
tiédet.

Óh szegény, küzdő, megzavarodott lélek, ki tükröt tartasz a fiatalos tévedések elé, míg a magad megrögzött bűnei kívül esnek látásodon. Majd jön egy kérlelhetetlen sors és hozza számodra is a tükröt. És bele fogsz pillantani és elrémülsz attól, amit láatsz és leroskadsz a földre. Hagyjad azért az igazságszolgáltatást, mert nincs joga embernek egy másik ember felett itélkezni, sem annak megmutatni élete sivárságát. Jön oly idő, mikor mindnyáján megítéltetünk és akkor a te bűnhődésed súlyosabb lesz azokkal a könnyekkel, melyeket gyarló itélkezésed folytán mások szemeiben fakasztottál. A lelki bíraskodás annak joga, aki a lelkeket teremtetten.

En nem vádollok azért, mert tudom, hogy megcsoportosultak fejed fölött a szenvedések. Ám nem akarok részt belőlük, mint a hogy nem akarok részt örömeidből. Mert a te gondolatod, az én gondolatom, a te szíved, az én szívem, a te vérséged, az én vérségem, ennél fogva kell, hogy idegenek legyünk egymásra.

Mert az életben nincs összhang, csak annak szemében, aki igen felülről nézi. Valamikor tán te is — én is.

Óh akkor de szép lesz! A hajunk fehér lesz.

Az örült.

Irta: Garsin Vszjevobod.

3.

— Megárt.

— Ah, tudná csak, mennyi erő kell nekem, de mennyi! Isten vele, Petrovics Nikoláj! — felelte a beteg felállva és erősen megszorítva a felügyelő kezét. — Isten vele!

— Hova szándékozik? — kérdezte amaz mosolyogva.

— Én? Sehová? Itt maradok én. Csak — reggel talán nem láthatjuk egymást. Köszönöm a jóságát.

És mégegyszer alaposan kezét fogott vele. Remegett a hangja, szemében könny csillant meg.

— Nyugodjék meg, lelkem, nyugodjék meg! — szólt a felügyelő. — Mirevalók ezek a sötét gondolatok? Menjen csak, feküdjék le és aludjék jól. Többet aludjék; ha jól alszik, hamarosan meggyógyul, meglássa.

A beteg zokogott. A felügyelő elfordult és meghagyta az apolónak, hogy sebesebben takarítsák el a vacsora maradványait. Félórával utóbb mindenki aludt a kórházban, csak amaz egy ember nem, aki a sarokszobában felöltözve hevert ágyán. Lelte a hideg, görcsösen szorongatta mellét, amelyet — az ő hite szerint — valami ösmeretlen méreg hatott át.

V.

Egész éjszaka semmit sem aludt. Leszakította azt a virágot, mert hőstettet látott e cselekedetben, amit kötelessége volt végbevinni. A biborszínű szírmok az üvegajtón való első kinézéskor magukra vonták figyelmét s e pillanattól fogva olyan volt neki, mintha tökéletesen átértette volna földi kötelességét. Az egész világ minden gonoszságát magában egyesítette ez a virág. Tudta ő, hogy a mákból készül az ópium; növekedve és roppant formákat öltve tán ez a gondolat keltette föl benne azt a borzalmas és fantasztikus agyrémet. Ez a virág az ő szemében foglalatja volt minden gonoszságnak; ártatlanul ontott vért szívott ma-

gába (és ezért volt vörös), magába szívta az emberiség összes könnyét, minden keserűségét. Félelmes, titokzatos lény volt ez, Isten ellentéte — Arimán, aki szerény és ártatlan külsőbe öltözött. Le kellett szakítani ezt a virágot és megölni. De még ez nem volt minden — vigyáznia kellett rá, hogy elmulásakor a gonosz elemet ne onthassa e világra. Ezért rejtette a keblébe. Remélte, hogy a virág reggelig elveszti erejét; a gonoszság majd átmegy belőle az ő mellébe, az ő lelkébe s ott legyőzetik vagy pedig győz; — akkor ám pusztuljon el ő, haljon meg, essék el becsületes harcos gyanánt, az emberiség legelső bajvívójaként, mert hiszen eddig még senkise merészelt egyszerre szembeszállni a világ minden gonoszságával.

— A többiek nem látták őt. De én megláttam. Hagyhattam életben? Többet ér a halál.

Kimerülten feküdt, erejét veszve a rémlátással való képzelt küzdelemben. Másnap reggel félholtan találta az ápoló. Mindamellett kis idő múltán felülkerekedett izgatottsága. Felugrott ágyáról, újra futkosni kezdett a kórházban s a betegekkel és önmagával még hangosabban és zavarosabban beszélgetett, mint azelőtt. Nem engedték le a kertbe; az orvos észrevette, hogy csökken a súlya, mitsem alszik, csak szakadatlanul járkál és erős morfium-befecskendést rendelt neki. Ő nem ellenkezett; rögeszméi véletlen szerencsére egyeztek ezzel a műtéttel. Csakhamar elaludt; őrzöngő mozdulatai megszűntek s nem zümmögött már a fülébe az a nyers melódia, mely lépéseinek egyenletes üteméből alakult és folyvást kísérte. Elkábultan hevert, nem gondolt már semmire, legföljebb a másik virágra, melyet még le kellett szakítania.

Le is tépte három nappal később, az öreg ápoló szemeláttára, ki már nem bírta megelőzni. Az ápoló utána szaladt. Hangos, diadalmas ordítással futott a beteg a kórházba, szobájába rohant és odaérve keblébe rejtette a virágot.

— Minek téped le a virágokat? — kérdezte az ápoló, aki utána sietett. Azonban a beteg, aki már megint szokásos helyzetében, keresztbefont karral hevert az ágyon, olyan zűrzavaros esztelenséget hadart, hogy az ápoló csupán a gyors futásban fején maradt vörös-keresztes sipkáját vette le szótlanul és eltávozott. Újra elkezdődött a rémlátással való küzdelem. A beteg úgy érezte, hogy kigyózó, esúszó patakokban árad a gonoszság a virágból; e patakok körülfonták őt, összeszorították tagjait s egész testét áthatotta irtózatossá tartalmuk. Síránkozott és az ellenségére szórt átko-

zódás közepette könyörgött az istenhez. Estefelé elhervadt a virág. A beteg összetiporta az elfeketedett növényt, maradványait összekaparta és a fürdőszobába vitte. Ott az alakatlan virágrongyokat bevetette a kőszénnel befűtött kályhába és még sokáig elnézte, hogyan sziszegett ellensége, majd összezsúgorodott s végül átváltozott finom, hófehér hamúcsomóvá. Azután ráfűjt és eltűnt minden.

Másnap rosszra fordult az állapota. Rettentően sápadt ábrázattal, beesett orcával, mélyen üregeikbe húzódott, égő szemmel folytatta örült futkosását, de lépése már ingadozott és gyakran megtántorodott. Közben pedig beszélt, egyre csak beszélt.

— Nem szívesen folyamodnám erőszakhoz — szolt a főorvos az asszisztenshez.

— Csakhogy elejét kell vennünk ennek a folytonos hadonázásnak. Ma már csupán 93 fontot nyom; ha ez így megyen tovább, két nap alatt vége! — válaszolt az asszisztens.

Az orvos töprengett.

— Morfium? klorál? — mondotta félig kérdően.

— A morfium hatástalan volt már tegnap is.

— Kötöztesse meg. Egyébiránt kétlem, hogy megmenekül.

VI.

Megkötözték hát a beteget. Kényszerzubbonyban feködt az ágyon, leszorították az ágy harántvasához erősített széles vászonszalagok. De kapálózása mégse csökkent, nyugtalansága csak gyarapodott. Órákhosszat makacsul erőlködött, hogy kiszabaduljon kötelékeiből. Egyszer aztán minden erejével nekirugaszkodott, szétszakadt az egyik szalag, lábai felszabadultak, átbújt a többi köteléken és megkötözött kézzel fel-alá járkálni kezdett a szobában, vad, értelmetlen mondatokat dörmögve.

— Óh, hogy az ör...! — kiáltott a belépő ápoló.

— Miféle ördögöd van neked? Gregor! Iván! Ide hamar! Kiszabadult...

Mind a hárman rárohantak a betegre és hosszú birkózás kezdődött, fárasztó a támadókra, gyötrelmes a védekező emberre, aki utolsó erejével küzdött. Végül az ágyra dobták és még erősebben megkötözték, mint azelőtt.

— Nem tudjátok, mit tesztek! — kiáltott a beteg fojtott hangon. — Elpusztultok! — Láttam én egy har-

madik virágot is, még csak bimbózott. Már kinyílt az is! Hadd végzem el! Muszáj megölnöm, megölnöm, megölnöm! Akkor mindent elvégeztem, megszabadul minden. Odaküldenek titeket, de azt csak én tehetem. A pusztá érintésétől is meghaljátok.

— Hallgasson, uram, hallgasson! — szólt az öreg ápoló, aki az ágyánál maradt.

A beteg hirtelen elcsöndesült. Elhatározta, hogy kiátsza az ápolót. Nappal meg volt kötözve, így hagyták éjszakára is. Este az ápoló enni adott neki, azután fekvőhelyet készített az ágy mellett és lefeküdt. Pár perc múlva elaludt s most munkához látott a beteg.

Meggörbült egész testében, hogy elérhesse az ágy hárántvasát; mihelyt ezt megtapintotta a kényszerzubbony hosszú újjába bekötött kezével, a zubbony újját elkezdte gyorsan és erősen a vashoz dörzsölni. Idő múltán engedett az erős vászon: sikerült a mutatóújját kiszabadítania.

A dolog most már jobban haladt. Egészséges emberről föl se tehető ügyességgel és hajlékonysággal bogozta ki a csomót, mely az újjat hátához kötötte, kioldotta a zubbonyt és huzamosan fülelt az ápoló hortyogására. Aludt az öreg mélységesen. A beteg kibújt a zubbonyból és leoldódott ágyáról. Szabad volt. Próbálta kinyitni az ajtót, de zárva volt belülről, a kulcsot pedig valószínűleg zsebredugta az ápoló. Ennek a zsebet mégse merte kikutatni, félt, hátha fölébreszti; arra szánta hát magát, hogy az ablakon keresztül távozik a szobából.

Nyugodt, meleg, sötét volt az éjszaka; az ablak nyitva állott, a csillagok ragyogtak a fekete égen. Felnézett rájuk, felismerte a neki ösmerős csillagzatokat és örült, hogy azok — mint ő hitte — megértik őt és vele éreznek. Mintha csak végtelen sugaraikat ő hozzá küldenék; örült elhatározása mindjobban erősödött. Most a vasrács erős rúdját kellett meghajlítani, keresztülbújni a keskeny résen, a bokroktól benőtt szögletbe jutni és megmászni a magas falat. Ott lesz majd a végső küzdelem, aztán — akár mindjárt is meghalhat.

Pusztá kézzel próbálta meghajlítani az erős rúdat, ám a vas meg sem érezte azt. Fogta hát a kényszerzubbony szívós újjait, kötelet csavart belőlük, azt a rúd végére fonta és ráakaszkodott egész testével. Kétségbeesett erőlködés után, amely végső erejétől is majd megfosztotta, engedett a rúd; szűk nyílás támadt. Keresztülnyomakodott rajta, miközben válla, könyöke és meztelen lába megsérült, átsíklott

a bokrok között és megállott a fal tövében. Csöndes volt minden; belülről az éji lámpák csak bágyadtan világították meg a hatalmas épület ablakait; senkise mutatkozott mögöttük. Nem veszi észre senki; az öreg, aki ágyánál őrködik, javában alszik bizonyosan. Integettek neki a csillagok, sugaraik szívébe hatoltak.

— Hozzátok megyek! — suttogta, föltekintve az égre.

Első kísérlete, hogy a falat megmássza, balul ütött ki: tépett körömmel zuhant alá, vérzett keze-lába. Hozzálátott, hogy alkalmasabb helyre akadjon. Ott, ahol a fal a halottaskamrával érintkezett, kihullott belőle néhány téglá. A beteg tapogatózva kereste meg a hézagokat és felmászott rajtuk.

A fal tetejére jutott, az ott álló kertbeli szilfának megragadta egyik ágát és azon függve csöndesen a földre ereszkedett.

Odarohant az ismerős helyre, a kertajtó mellé. A virág sötétlő fejecskéje, összekunkorodott szirmaival, élesen kivált a harmatos gyepből.

— Az utolsó! — suttogott a beteg. — Az utolsó! Most győzök, vagy meghalok. De mindegy már énnekem. Várjatok csak! — szólt az égre pillantva, — nálatok leszek mindjárt.

Kitépte a növényt, összemorzsolta, széttiporta és azt a kezébe markolva, a megtett úton visszatért szobájába. Az öreg aludt. Alig ért a beteg ágyához, eszméletlenül roskadt rá.

Másnap reggel halva találták. Nyugodt és vidám volt az orcája; elgyötrött vonásain, vékony ajkain, mélyen beesett szemein valami büszke boldogság honolt. Midőn a ravatalra tették, megpróbálták, hogy erősen összeszorított kezéből kivegyéka vörös virágot. Azonban a keze megmerevült már s így zsákmányát magával vitte a sírba.

(Vége.)

Forradalom.

A műhely.

Morris Rosenfeld.

Vadúl zakatolnak és zúgnak a gépek,
Körültem, sürg, forg, sír bős z rohanás,
Elnyel a zúrzej, súlyedek, érzem . . .
Gép vagyok, gép csak . . . Semmi más.
Munka munkára . . . Ki bánja a munkát?
Dolgozom, küzdök a végtelenségig . . .
Minek? Kinek? Nem kérdem, nem értem . . .
Hisz ennyi egy géptől ki sem telik.

A gondolat holt lesz és meghal az érzés,
A vérkínos munka mindent letipor,
Mi a szívekben szépért, dicsőért
S mindért, mi jó és emberi forr.
Száguld a pillanat, perc . . . Fut az óra,
Nappal és éjjel száll nyílsebesen
S cél nélkül hajtom, esztelen üzöm,
Taposom, üzöm a kerekem.

A műhelyben az óra egy percre se áll meg,
Ütve, ketyegve, ébresztve halad.
Valaki hajdan megsúgta titokban
Mi rejlik ütése, forgása alatt.
Álomként ébred most bennem az emlék,
Kedvet, erőt ad az órafutás.
És még . . . Mit még? . . . Már nem emlékszem . . .
Gép vagyok, gép csak . . . Semmise más.

Üt és ketyeg és forg mutatója,
De csitt! . . . milyen hang kél az óra felett.
Munkára! szól a nyugtalan inga,
Gyorsabban, gyorsabban szedd a kezéd.
Két haragos szem két mutatója,
Gyanúval telve néz le reám,
S minden ütés, mint mesterem szitka,
— Gép! ordít . . . varrj, dolgozz te csupán!

De ha a zaj halkan elenyészik
 S a mester délben ebédre siet,
 Világosság támad akkor agyamban
 És vérezni érzem a régi sebet
 Forró könnycseppek keserű árja
 Elszáradt kenyeremre lehúll . . .
 Fojtogat . . . Nem bírok, nem bírok enni . . .
 Ó iszonyú munka! — sírom vadul.

Harc térnek látom én délben a műhelyt,
 Harc térnek . . . fegyverszünet idején.
 Körültem hevernek körben a holtak . . .
 Vérük felsír az égre . . . Szegény!
 De aztán . . . Rohamra szólít a csengő,
 Ébred a sok holt . . . Csatába rohan.
 Harcol a sok test más helyett, másért . . .
 Harcol, küzd, elhull . . . És éjbe zuhan.

Keserű dühvel állok a téren,
 Félelem, kín, harag, gúny tüze forr.
 Most értem, már értem . . . Az óra fölébreszt:
 — Elég az alázat! Elég a nyomor!
 Fölkelti a szívet, fölrázza az elmét,
 Mutatja, hogy szállnak el a napok . . .
 Cudar vagyok, ha haligatok, várok . . .
 Elvesztem, ha mindvégig ez maradok.

S ki bennem aludt, fölébredt az ember,
 S ki fenn volt, a szolga, aludni megyen.
 Most ütött végre . . . Itt van az óra!
 Elég a nyomorból . . . Fel! Vége legyen.
 De hallga . . . Egy fütty . . . A mester . . . Zaj . . .
 Lárma . . .

Kezdődik a harc már, a vad rohanás.
 Elnyel a küzdés . . . Nem kérdelem, nem értem . . .
 Gép vagyok, gép csak . . . Semmire más!

Fordította: Pásztor Árpád.

A Jókai feje.

Mindig arcképfestő szerettem volna lenni. Soha semmi sem érdekelt jobban, mint az a sajátságos szerkezet, a mit emberi fejnek szokás nevezni. Egy magas, egy bolond, egy filozóf szempontból nézve: az emberi arc furcsa, komikus a meztelenségében, mulatságos és állati a maga hajasságában. Túlságos komolyan nem igen vehetjük magunkat, ha jól megnézzük egymást. Az én szememben minden emberi méltóság ember humoros, ha elképzelem a méltóságos ember kiálló, primitív, szaglászó szervét az orrot, alatta pedig a szőrpamacot, a mit kacér, földi néven bajusznak szokás nevezni. Így jár az ember, ha az élet fáradtsága elvonta belőle a szükséges meleget, a mikor elhidegül és megszürkül belől — egy-egy pillanatra. Az a lélek, a melyet valami tökéletesebb világból hoztunk magunkkal, fölülbírálja és lenézi minden földi jelentkezésünket. És kacag magán az öreg Istenen is, akit nagy ősz szórkerettel alkottak meg a középkori festők. Mindössze néhány női fej van, az ókori görög márványok, a Vénusz és Diána, meg Hera-fejek, amelyeken nem mosolygunk. Nincs az a kijózanodás és nincsen olyan kétség, amiben ezek illuziót ne keltsenek, hitet ne gerjessenek.

Boldog vagyok, hogy a földi arcok tekintetében nekem csaknem állandó illuzió jutott. Kicsiny gyermekkorom óta az volt mindég a fő ambicióm, hogy nézzem és lemásoljam, kivonatoljam és sokszorosítsam az emberi fejeket. És jobban

érdekel egy uzsoráskodó pesti ügyvéd arca, mint a legiste-
nőbb tájék. Az alkusz beesett homlokán a kipomádézott és
elválasztott haj többet és változatosabb dolgokat beszél nekem,
mint a bordigherai pálmaerdők. Ez betegség, vagy hivatás,
nem tudom, nem is törődöm vele. Élvezem és lelkem a kéj-
től megremeg, valahányszor új, habár komisz arccal találkozom
is. Természetes, hogy szeretném lerajzolni, kimodellálni és
bírní mind, külön. Mert nincs két egyforma arc a világon,
hihetetlen és kábító, hogy tobzódik a teremtés ebben, mint
bujálgodik a változatosságban. Mit akar ezzel? Piktoroknak,
költőknek kedvez, csak úgy mulatja magát? Munkájának lé-
nyegébe belenézni lehetetlen, de néha csaknem megsejtem
azokat a regulákat, a melyekhez ő is kénytelen hozzásimulni.

Az arcisme — persze, erről kitűnt, hogy számárság.
De kell azért valami törvénynek lenni, mely szerint az emberi
arc bizonyos belső tulajdonságoknak megfelelő módon jege-
cedik. Irigykedem az ásványtanra, a melynek legalább egy
valószínű föltevése van arról, hogy ez meg ez az elem, ezzel
meg azzal a savval csak ebben vagy amabban az alakban
jegecedik. A halott ásványt ki tudtuk lesni és szinte látjuk,
mint verekszik, hogy megkapja a maga lelkének megfelelő
alakot. Mint küzködik az emberfia a maga arculatjáért: is-
meretlen, álom, mese még. Valami kevés bizonyosat csak a
festők tudnak erről, legalább így képzelődöm, ha látok vala-
mi feltűnőt, például a Tintoretto karvalyképű dogeit, a Va-
lesquez vékonyszájú, nagyállu Innocent pápáját. De törvényt
vagy szabályt nem tudnak ők sem, legföljebb egyet, az ál-
talanosságot, azt, hogy mindannyian ragadozó madarak va-
gyunk, vékonyabb, vagy vastagabb bőrűek, szelídek, vagy
vadak. És hogy alapjában minden állat egyforma, akár a
Rafael Gyula pápája, akár az állatkerti gnu.

Mégis, külön veszem a Jókai fejét, az emberfejek között, úgy szólván magában van.

Elérzékenyülve állok meg előtte és a míg nézem, nem gondolok a művészettel. Ha otthon van a hálóköntösében, a pompás, de hidegszínű bársonyból, mint az élet maga, úgy ragyogott ki rózsás színű, mindig friss képe, a legbájosabb férfi-fej, amelyet sokáig el tudtam nézni, ha nem vett észre, ha szokása szerint, vacsora közben, lenézett a tányérjára, vagy lehámozta a kenyerét. (Ez a kenyérhaj volt az én kommencióm sok éven át, megettem és körülbelül így vagyunk mi vele regény-írók egyébben is, amit ő meghagyott, azt pusztítjuk.)

A szívem elszorul a képe előtt ezen az igen kicsiny dolgon, hogy soha többé a kenyere hajából nem eszem.

Abban hagyom az érzékenykedést, a közönség, amelyet ő tanított meg humorizálni, mind halkabban bár, még mindig humorizál. Én nem tudok reá gondolni tiszteletteljes ámulat nélkül, nekem már semmiféle esemény nem imponál, eláraszt a hála és a hódolat. Ami pedig szinte mellékes ama melegség mellett, amely elfog, hogy testi alakját képzelem magam elé.

Az ő feje tisztára az oroszlané, csakhogy a szelidé, aki roppant erejét nem tudja, bárha csaknem minden foga megvan. A jó istennek tetszett, hogy e kivételes fiát a legnagyobb ellentétekből alkossa össze. Oroszlánfejet adott neki, de csak a feje búbjától a szájáig, azon alól a kép egy ártatlan gyermeké. A szemöldökei, azok haragos, komor ívbe futnak és ábrándos szemei az oroszlan szemének csigavonalában fekszenek bent. Az orrának is ilyen csigás rajza van és ehhez hasonló nincs senkinek, elüt minden emberétől. A pathetikus képzelődés, a tiszta ideális érzés, amely földi hüvelyét telíti: valami finom, rajzos, lehetőleg sasorrot kívánt,

de a teremtés ezt nem akarta. A költő belenyugodott végre is, mert másképpen igen megelégedhetett vele: ez az orr vigyázott arra, hogy a gyomrát el ne rontsa, trüszkölni kezdett, ha már eleget evett.

Ezt a kedves, intimus, furcsa hangot hallom most is. Leteszi a kését és villáját — amelylyel szebben a világon bánni nem tud senki — és szid bennünket, akik nem eszünk. Zománcos velencei poharába piros bort tölt még — soh'se iszom belőle többé — és beszél valamit, semmit a máról, mindig a múlttól és a jövőről. Azt hittük, nem is ismeri, nem is látja a jelent.

Mint barátjának, Petőfi Sándornak, neki sincs egyetlen egy jó arcképe. Szín és rajz, szegény arra, hogy kifejezz őt, aki nagyszerű, mélységes, változatos és szeszélyes, mint a tenger, mint az asszony. Csak megírni lehet, a fejét pusztán, egy kötetben. Ha a jó isten segít, majd én megpróbálom, de várok egy kissé, amíg látni tudok azzal a szememmel, amelylyel őt nézem és amelyet befuttatott a nedvesség, mert nem ehetem meg többé a kenyere héját.

B r ó d y S á n d o r .

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

65

— Nikolenkától levél jött? Biztosan! — kiáltotta Natasa s az Anna arcától próbálta leolvasni a feleletet.

— De az istenért, légy óvatos! Tudod, mennyire meg szokott ijedni anyád.

Michailovna Anna röviden elmondta neki a levél tartalmát, azzal a feltétellel, hogy semmit sem fog elárulni.

— Legszentebb becsületszavamra! — mondta Natasa s keresztet vetett magára. — Senkinek nem mondok semmit és — azzal Szonjához futott.

— Nikolenka . . . megsebesült . . . levél — kiáltott előtte ünnepélyesen és barátságosan.

— Nikolas! — tört ki Sonja s egy pillanat alatt halálsápadtra vált arca. A mint Natasa észrevette a rendkívüli hatást, a melyet fivére megsebesülésének híre Szonjára tett, egyszerre tudatára ébredt a hír súlyának. Szonjához rohant s könnyek közt karolta át.

— Csak kis sebet kapott és tiszt lett belőle. Most már ismét egészséges, maga írta! — mondta könnyeinek folytonos hullása közben.

— Na, meglátszik, hogy mindnyájan fehérszemélyek vagytok, akik csak pityeregni tudnak! — szólalt meg Petja, aki nagy lépésekkel járt le és fel szobájában. Nagyon örülök, valóban, nagyon örülök, hogy fivérem így kitüntette magát. Ti csak nyivákolni tudtok, nem érettek ehhez.

Natasa mosolygott könnyei közt. — Olvastad a levelet? — kérdezte Szonja.

— Én nem olvastam, de ő azt mondta, hogy már túl van minden bajon s tiszt lett . . .

— Hál' istennek! — szólt Szonja — s keresztet vetett magára. De talán nem mondta meg neked az igazat? Menjünk a mamához.

Petja e közben hallgatagon lépdelt le és fel a szobában.

— Igen, ha én a Nikoluska helyében lettem volna, még több franciát küldtem volna a tulvilágra — mondta — ezek a nyomorult fickók! Annyit megöltem volna, hogy magas halmot lehetett volna emelni tetemeikből.

— Hallgass Petja, milyen bolond vagy! . . .

— Nem, nem én vagyok bolond, hanem azok, a kik oly oktalanul bögnek! — szólt Petja.

— Még gondolsz reá? — kérdezte hirtelen Natasa percnyi szünet után. Szonja mosolygott: Hogy gondolok-e rá?

— Nem, Szonja, úgy gondolsz-e rá, hogy minden érdekel a mi reá vonatkozik? — mondta Natasa gondolkodó arccal, azzal a világos óhajjal, hogy szavainak a legkomolyabb jelentőséget adja. — Én is gondolok Nikolenkára, igen én is — mondta — de Borisra egyáltalán nem.

— Hogyan? Te nem gondolsz Borisra? — kérdezte Szonja elcsodálkozva.

— Nem úgy mondom, mintha nem emlékezném rá, — tudom hogy néz ki, de nem azzal az érdeklődéssel gondolok rá, a melylyel Nikolenkára. Őt akkor is látom, ha behúnyom a szemem, de Borist nem. S behunyta szemeit. — Így — nem — nem látom!

— Ah, Natasa! — szólt Szonja s elragadtatással és komolyan nézett barátjánőjére, mintha nem tartaná őt érdemesnek arra, hogy meghallgassa, a mit mondani akart s mintha más valakihez beszélne, akivel nem szabad tréfálkozni. — Én megszerettem a te fivéredet s bármi fog történni vele vagy velem, soha sem fog megszűnni szeretetem iránta.

Örvendő s kíváncsi arccal meredt Natasa Szonjára s hallgatott. Érezte, hogy az, amit Szonja mondott, igaz s hogy létezik olyan szerelem, a melyről Szonja beszélt, de Natasa még nem érzett ehhez hasonlót. Helyesen hitte, hogy erről van szó, de maga nem tudta átérezni. — Te írni akarsz neki? — kérdezte.

Szonja elgondolkodott. A kérdés, hogy mi módon írhat Miklósnak s hogy szükséges-e ez, felizgatta. Most, amikor ő már tiszt s megsebzett hős, helyes-e arra az ígéretre emlékeztetni, a mit neki nyújtott?

— Nem tudom! Azt hiszem ha ő ír, én is írok! — mondotta és elvörösödött.

— S nem fogod szégyelni magad, hogy írsz neki?

Szonja nevetett. — Nem.

— Én szégyelném magam, ha Borisnak írnék s azért nem is írok.

— Igen, miért szégyeljem magam?

— Csak úgy . . . én nem tudom. Az alkalmatlan, én szégyelem magam.

— Igen, én tudom, miért szégyeli magát! — mondta Petja, még a Natasa előbbi megjegyzésétől érintve; azért, mert abba a kövérbe volt szerelmes, azzal a szemüveggel (így nevezte Petja az ő névrokonát, az új Besuchov grófot); most pedig az énekesbe (Petja azt az olaszt gondolta, a ki Natasát énekre tanította): azért szégyeli magát.

— Petja, te ostoba vagy! — mondta Natasa.

— Nem ostobább, mint te, Natasa! — mondta a kilenc éves Petja, oly hangon, mint egy öreg brigadéros.

A grófnő Michailovna Anna célzásai által már elő volt készítve a hírre, mikor asztalhoz ültek. Michailovna Anna a grófnő ajtajának küszöbére lépett, kezében a levéllel s megállott az ajtó előtt. — Ne jöjjön be velem! — mondta az öreg grófnak, aki követte. — Majd azután. — S bezárta maga mögött az ajtót. A gróf a kulcslyukhoz tartotta a fülét s hallgatózott. Eleinte csak egyhangu beszédet hallott, azután csak a Michailovna Anna hangját, aki hosszú beszédet tartott, majd egy kiáltást, a mire nagy csend következett s erre mind a két hang beszélt, az öröm csengésével lépteket hallott s Michailovna Anna nyitotta ki az ajtót. Arca az operateur büszke kifejezését öltötte magára, a ki egy súlyos műtétet fejezett be s most nézőket bocsát be, hogy megcsodáltassa művészetét. — C'est fait! — szólt a grófnő s ünnepélyes arccal intett a grófné felé, aki egyik kezében a fia arcképével ellátott dobozt, a másikban a levelet tartotta s ajkait hol erre, hol amarra szorította. A mint a grófnő észrevette, feléje nyújtotta karját, megragadta kopasz fejét s a fején keresztül ismét a képet s a levelet nézte, hogy ismét ajkaiboz szorítsa.

Vera, Natasa, Szonja és Petja is beléptek a szobába s a felolvasás megkezdődött. A levélben röviden volt leírva a hosszú menetelés s a két ütközet, amelyet Miklós végigküzdött, a tisztte való kinevezése s hogy a papát és a mamát áldásuk kérésével csókolja, úgyszintén Verát, Natasát és Petját. A grófnő sirni kezdett.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

ORVOSI MEGFIGYELÉSEK. Megfigyelőképesség dolgában a régi nagy orvosok nem állottak a mi modern nagy orvosaink mögött, sőt talán egyik-másik még a mieinket is fölmúlhatta. És a megfigyelés, a természet egy és más apró jelenségének éles observálása ő előtük is derített föl sok igazságot. Tulajdonképen most is ez az igazi epochális fölfedezések módja: a természet apró jelenségeinek gondos megfigyelése. Pawlow híres moszkvai laboratoriumában, melyből most oly sok rendkívül érdekes, az emésztésnek és táplálkozásnak nemcsak élettanát, hanem, mint ők helyesen mondják, lélektanát is megvilágító megfigyelés kerül ki, Borissow azt az érdekes tényt közli, hogy az állatkísérletekből az derül ki, hogy az állatok tényleg azt eszik, amire szervezetüknek aktuálisan szüksége van. Ez irányítja «ízlésüket». A tyúkok például nagyon szeretik, mohón eszik a meszet, a kakasoknak ez nem kell. Borissow azt következteti, hogy az étrend megállapításánál úgy egészségesek, mint betegek számára nagyon tekintettel kell lenni az egyéni ízlésre is, nemcsak azért, mert a jól ízlő eledelket jobban emésztjük, hanem azért is, mert az ízlés bizonyos mértékig azt is mutatja, hogy mire van a szervezetnek

szüksége. Azt kellene képzelnünk, hogy ily megfigyelésekkel talán nem volt szükség a XX. századig várni. Valószínű, hogy nem vártak és hogy ha nem is oly tudományos apparátussal, mint a minő most Pawlow laboratoriumában áll rendelkezésre, de mégis már régen észlelhették azt, hogy a kakasok nem eszik a meszet. De általánosságban bámulatos kevesen figyelnek meg valamit és nem időszerűtlen, hogy a «Wiener klinische Rundschau» egyik utóbbi számában föleleveníti annak az elmés bécsi orvosprofessornak adomáját, ki bevezető előadásában azt mondta a tanulóknak, hogy kétféle feladat vár a pálya kezdetén reájuk. Egy nehézséget kell leküzdeniök és egy képességet megszerezniök. A nehézség: az undor leküzdése; a megszerzendő képesség: a megfigyelés. «És ezt egy példával akarom illusztrálni» — így folytatta. «Ime, egy diabeteses beteg vese-váladéka. Ezt régi jó mód szerint úgy vizsgálom meg, hogy ujjamat hemártva ezt megízlelem. Talán néhányan önök közül mindjárt utánam meg is próbálhatnák.» A legbátrabbak előléptek és miután az experimentumot utánozták, a humoros professor megdicsérte őket, mondván: «Úgy látom, uraim, az undort hamar legyőzték, de megfigyelni még nem tudnak, különben észrevették

volna, hogy én mutatóujjamat mártottam be, de középső ujjammal nyúltam a számhoz.» Talán még azután sem szerezték meg e képességet.

Igen tanulságos megfigyeléseket tartalmaz Dr. William Ellyné, a newyorki Medicial-Societyben tartott előadása, amelyet maga is «a tojásról szóló mesének» — the fable of the egg-nek — nevezett el, s melyet, úgy mint az előbbieket, a «Gyógyászat» nyomán ismertetünk.

Több év óta folyó kísérletei és észlelései szerint a gyomor bámulatos mennyiségű nyers tojást bír el és heveny és idült bajokban szenvedőknél ennek a szinte hihetetlen nyers tojás-etetésnek csodálatos eredményeit látta. A tojást, mint nagyon tápláló anyagot, az orvosok mindig és most is bőven alkalmazzák, de Elly ajánlata abban áll, hogy a gyomrot rendszeresen sok tojás elbírására és megemésztésére kell szoktatni, úgy hogy a beteg óránként eszik meg egy nyers tojást vagy akár többet is, és a felsorolt esetek között volt olyan, ki egy nap 24—36 nyers tojást evett és bírta meg. A frissen pohárba ütött nyers tojást mindehettől lenyeli a beteg és ha eleinte undorodik is tőle, később szívesen veszi. Egy typhusos beteg 24 órában 36 nyers tojást és sok tejet ivott és meggyógyult. Az albuminuriától sem kell félni, mert épp a jelzett typhusos betegnél a heveny veselő dacára a fehérnye eltűnt a vizelettől, mialatt a 36 tojást emésztette. Néha ugyan undor, hányás és hasmenés lépnek föl. Ilyenkor vagy abba kell hagyni a tojáskezelést, vagy meg kell próbálni egyedül csak a fehérjét. Ugyan-

csak egy typhusos-beteg 48 tojásfehérjét evett meg egy nap alatt. Azt azonban Elly is elismeri, hogy ehhez a kúrához nagyon ügyes, gondos és rábeszélő képességű ápolóra van szükség. «A tojás — így fejezte be előadását — melyet az első keresztények a feltámadás symbolumául tekintettek, valóban a feltámadás eszközévé válik sok betegünk számára.» Lehet, hogy még a vallásra való hivatkozás is hozzájárul a hatáshoz és az elbíráshoz. Mert ebben a mi hitetlen korszakunkban is komolyan kell venni Steuding indítványát, ki «Nervosität, Arbeit und Religion» című új munkájában az ideges betegek számára külön klastromszerű intézeteket ajánl, melyekben különösen a vallásosság útján mozdítanák elé az egészség javulását. «Az ilv idegklastromokba — mondja Eulenburg tanár — örömmel lehetne internálni az orvosokat, mint jól ellátott apátokat és guardiánokat.»

Ez ellen a klastromba nem készülő «világi» orvosoknak nem igen volna kifogásuk.

Az egészség egyik leghathatósabb eszközének tartották már régóta a tejet és Huteland a borról is azt mondotta, hogy az «az öregek teje». De ezen nézetet támadják újabban és az alkoholt az öregek diätájában is fölöslegesnek tartják. Arról, hogy a megöregedésnek mik a helyes eszközei, igen érdekes tanulmányt írt Sir Weber, a londoni német orvosok seniorja, ki 80 éves kort ért meg és az önönmagán és másokon tett tapasztalatait közli a «British Med. Journal»-ban. Aki jó, azaz hosszú életű családból való, annak természetesen több esélye van a megöregedésre,

mint annak, ki családjától nem örökölt ily jó szervezetet; de azért még beteges szülőktől származó gyenge egyének sem kell, hogy kétségbeessenek, mert okos életmóddal ezt pótolni lehet. Maga Weber is rövid életű, némileg alkohalista és köszvényes családból való és most 80 éves korában még teljes testi és lelki egészségnek örvend, nagyobb utakat tesz, órákig sétál és még lovagol is. Állandó és szabályos testmozgások, különösen pedig a szabadban való mozgás, minden időjárás mellett, hetenként egyszer 4—6 órai séta és sétaközben csekély tápszer-fölvétel — Nagyon dicséri és öreg embereknek is ajánlja a hegyi turákat. Hasznos a szobagymnasztika is. Az öreg ember táplálékát illetőleg főszabály a mértékletesség a mennyiséget illetőleg, ezenkívül alapos megrágás és jó megnyalás. A táplálék túlnyomó része növényi legyen. Az alkohol kis mértékben épp oly kevésbé árt, mint a tea vagy kávé. Az idegrendszert legjobban konzerválja az állandó szellemi munka. Nincs ártalmasabb valami öreg emberekre, mint a szellemi munkától való elvonulás. Nagyon fontos, hogy már kora ifjúságtól kezdve az élet minden esélyeivel szemben derült kedélyt tartsunk és a pessimistikus hajlamokat leküzdjük. Nagyon ártalmas a sok alvás. 6—7 óránál többet nem kellene senkinek se aludni, a korai fekvés és korai kelés szabály legyen. A bőr működését rendszeres és hűvös fürdőkkel — reggel — kell fentartani.

A mint sorba vesszük mind bölcs és jó szabályok ezek, de követésük nem mindig az illetőtől függ és bizonyos, hogy sokan öregednek meg, kik soha sem

követtek, mert nem követhették e szabályok legtöbbszörét. A megöregedés — a matusálemi kor — igazi kulcsát még ezen szabályokban sem találták meg.

VILLAMOS Vezetékek ALUMINIUMBÓL. A németbirodalmi posta és amerikai kábeltársaságok már régebbi idő óta használják az alumíniumot villamos vezetékdrtok anyaga gyanánt. Ujabban pedig, mint az «Engineering Magazine» közli egyre fokozottabban veszik igénybe ezt az ércet Amerikában hosszú táv-vezetékek létesítésénél. Colgate és Oakland között három 107 négyszögmilliméter keresztmetszetű alumíniumkábel van lefektetve. E vezetékek hossza 232 kilométer. Egy másik alumíniumdrót (240 négyzetmm. keresztmetszet, 160 km. távolság) az Electra-erőállomást köti össze San-Franciscoval. Canadában alumíniumdrótok vezetik el a Shawenegan-vizezés erejét Montrealba, a Niagara vizesésből is vezet egy erőátvivő alumíniumhuzal a 34 km. távolban levő Buffaloban.

Annak oka, hogy ujabban az eddig kizárólagos réz helyett alumíniumot is alkalmaznak e célra, az alumíniumfém egyre jelentékenyebb olcsóságában keresendő.

Ma már olcsóbb az alumíniumhuzal, mint az ugyanolyan vezetőképességű rézdrót, dacára annak, hogy az alumínium drótnak csekélyebb vezetés képessége miatt, 1,66-szor nagyobb keresztmetszetűnek kell lennie, mint a rézdrótnak.

Minthogy azonban az alumínium fajszúlya 2,7—, a réz pedig 8,9, ennél fogva a réz 3,3-szorta nehezebb az alumíniumnál. Ezt

a súlyegységre vonatkoztatván, kitűnik, hogy az aluminium vezetékessége kétakkora, mint a rézé, a miből viszont azt következtetik, hogy gazdasági szempontból előnyösebb az aluminium, mint a rézhuzal, feltéve, hogy az aluminium (súly szerint) legfeljebb kétszer olyan drága, mint a réz.

Előnye az aluminiumdrótnak az is, hogy — a huzal kisebb súlyánál fogva — a vezeték támogató rúdakat (telegráfrúdakat)

kétszer akkora távolságban állíthatók fel, mint a rézhuzalok rúdjai. Hátrányos viszont, hogy az aluminium rugalmassága valamivel kisebb a rézénél és nagy szélnyomás, nagy hőmérsékkülömbőség hamarabb idéznek elő rajta maradandó változásokat. Gyárak közelében hamarabb elroncsolja a gázakkal fertőzött levegő az aluminiumot, mint a rézet. Egyelőre ezek a hátrányok akadályozzák az aluminiumhuzalok általános elterjedését.

Jövendő.

Az új évnegyed.

Április elsejével új előfizetést nyitottunk a Jövendőre.

Egy óra .. 1 korona

Negyedévre 3 korona

Félévre .. .. 6 koronával.

Az előfizetők a második félévben ingyenesen kapják meg Bródy Sándor „Színésznők“ című új könyvét.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 3.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Lövölde-tér 3.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 3.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.